

УДК 7.072.2 (091)(477.8)“X/XIII”
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/30.212255>

Олег ЧУЙКО,
orcid.org/0000-0003-3713-5593
кандидат мистецтвознавства,
професор кафедри дизайну і теорії мистецтв
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) *art.trivium@gmail.com*

КУЛЬТУРНІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА З БАЛКАНСЬКИМИ КРАЇНАМИ

У статті розкрито деякі аспекти культурного взаємобміну Галицько-Волинського князівства та балканських країн. Розглянуто артефакти, які засвідчують вплив традицій Балкан на культуру Західної Русі, зумовлений економічними і культурними контактами Галицько-Волинської держави. Літописні джерела засвідчують розмаїття товарів, якими торгували на Нижньому Дунаї, серед яких згадуються золоті і срібні прикраси, дорогий одяг, речі особистого благочестя та інші.

Проаналізовано художньо-стилістичні особливості багатьох ремісничих виробів, які склали балканський імпорт, визначено їх аналогії та ареал поширення. Нині важко встановити, якими шляхами просувалися товари балканських країн. Наймовірніше, їх везли через Угорщину, а далі – основною магістраллю через Краків і Перемишль, звідки розгалужувались шляхи на Буковину, Закарпатську Україну та Подніпров'я. Відзначено важливість військової взаємодії між руськими, угорськими та болгарськими правителями в окремі періоди Середньовіччя.

Проаналізовано артефакти руського походження, виявлені на теренах Балкан, що були складовою формування матеріальної культури в регіоні. Давньоруські предмети християнського культу, знайдені на території давніх поселень чи поховальних комплексів, постають як вагоме джерело вивчення християнської матеріальної культури і соціокультурних зв'язків регіону досліджуваної епохи. Звернено увагу на візантійсько-дунайські хрестики, що вважаються прототипами аналогічних християнських атрибутів-символів східних слов'ян.

У статті висловлено припущення щодо прогресивних явищ культурного і торгівельного взаємобміну між жителями Галицько-Волинського князівства і Балкан. Поглиблено уявлення стосовно посередницької ролі християнства в системі міжнародних відносин, а також середньовічного імпорту в активізації формотворчих процесів на Русі, збагачення їхньої образно-стильовими та технологічними компонентами християнського мистецтва. Відзначено значний вплив балканської чернечої традиції на монастирську традицію Галицького Прикарпаття.

Ключові слова: культура, Балкани, мистецькі взаємовпливи, Галицько-Волинське князівство, торгівля.

Oleh CHUYKO,
orcid.org/0000-0003-3713-5593
Candidate of Arts Criticism,
Professor at the Department of Design and Art Theory
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *art.trivium@gmail.com*

CULTURAL RELATIONS OF THE GALICIA-VOLHYNIA PRINCIPALITY WITH BALKAN COUNTRIES

The article reveals some aspects of cultural exchange between the Galicia-Volhynia Principality and Balkan countries. We consider artifacts that attest to the influence of Balkan traditions on the culture of Western Rus, attributable to economic and cultural contacts of the Galicia-Volhynia state. Chronicle sources testify to the variety of goods traded on the Lower Danube, including gold and silver jewelry, expensive clothing, items of personal piety and others.

We analyze artistic and stylistic features of many handicrafts that made up Balkan imports and determine their analogies and distribution area. It is rather difficult at this time to determine which way Balkan goods took to reach the Lower Danube. Apparently they traveled through Hungary and then, via the thoroughfare through Krakow and Przemyśl, where the routes to Bukovina, Transcarpathian Ukraine and the Dnieper Region branched off. We draw attention to the importance of military interaction between Ruthenian, Hungarian and Bulgarian rulers in certain periods of the Middle Ages.

We also analyze artifacts of the Ruthenian origin, discovered on the lands of the Balkan Peninsular, which were an important component of the material culture shaping in the region. Ancient Ruthenian Christian cult objects found in ancient settlements or burial grounds appear as a significant source for the study of Christian material culture and social and cultural ties in the region of the studied era. We draw attention to Byzantine-Danube crosses, which are considered as prototypes of similar Christian attributes (symbols) of the Eastern Slavs.

In this article, we makes assumptions about progressive phenomena of cultural and trade exchange between the population of the Galicia-Volhynia Principality and Balkan countries. We make an attempt to add new dimension to the ideas concerning the mediating role of Christianity in the system of international relations, as well as the role of the medieval import in intensifying development processes in Rus, enriching them by visual-stylistic and technological components of Christian art. We draw attention to the significant influence of the Balkan monastic tradition on the monastic tradition of the Galician Prykarpattia.

Key words: culture, the Balkan peninsular, artistic interactions, Galicia-Volhynia Principality, trade.

Постановка проблеми. Вагомим чинником культурно-мистецьких процесів кожної держави є її зовнішньополітичні й торговельно-економічні зв'язки із сусідами. Тема міжнародних відносин Руси княжого періоду різнобічно висвітлювалася в науковій літературі, передусім на базі писемних джерел (Грицак, 1958), (Ждан, 1967). Однак новиявлений археологічний матеріал дозволяє точніше з'ясувати кілька важливих питань (Аулих, 1990), (Терський, 1995), (Копитко, 2000). Так, археологічні знахідки є надійними джерелами відомостей про торгівлю домонгольської Руси. Вони дають ширші уявлення про економічні центри Середньовіччя та торговельні шляхи. Звісно, що нові артефакти доповнюють повідомлення писемних джерел. Комплексного вивчення всіх їхніх видів допоможе отримати модерні узагальнення стосовно економічних зв'язків Галицько-Волинської держави з іншими країнами тієї доби, зокрема балканського регіону.

З'ясування місця походження імпортованих товарів серед археологічних знахідок із давньогалицьких теренів дозволило визначити ті країни, з якими Русь вела торговий обмін, а також країни-посередники, розташовані на магістральних шляхах товарообміну. Датування виявлених археологами предметів імпорту окреслює періоди зародження, розквіту й послаблення зв'язків із конкретними регіонами, а їхня топографія дозволяє реконструювати найважливіші торгові шляхи. Локалізація знахідок вказує на значення того чи іншого регіону в економічному житті країни, визначає головні економічні центри.

Аналіз досліджень. Питання вивчення торгових зв'язків базується на широкому історіографічному матеріалі. Історії їхнього налагодження, опису найважливіших торгових шляхів чи не вперше у спеціальній праці, присвяченій промисловості Київської Руси, відобразив Микола Аристов (Аристов, 1866). Після появи праць російського історика Василя Ключевського проблеми торгівлі Питання торгових відносин уперше порушив медієвіст і візантолог В. Васильєвський ще 1888 року. Свою статтю він присвятив середньовічній торгівлі Києва з Регенсбургом (Васильєвський, 1888). Науковець доказав, що Русь

підтримувала широкі зовнішньоторгові зв'язки, а участь її панівної верхівки в міжнародному торговому обороті позначилася на загальних перспективах давньоруської господарської історії (Васильєвський, 1888: 121–150). Встановлено, що Давньокиївська держава фігурувала в міжнародній торгівлі за різними напрямками: і на південь (Візантія, Балкани), і на схід (хозари, Волга, Кавказ), і на північ (Прибалтика, Скандинавія), і на захід (Середня Європа).

Важливий етап у вивченні давньоруської торгівлі настав після виходу в кінці 40-х – початку 50-х років ХХ ст. праць Бориса Рибаківа (Рибаків, 1948, 1951). Вагоме значення для висвітлення західно-європейських, візантійських і арабських економічних зв'язків Давньоруської держави мали праці В. Даркевича (Даркевича, 1966) й В. Потлі (Потлі, 1968). У кількох публікаціях розглянуті економічні зв'язки Прибалтики з Руссю (Мугуревич, 1965), її західних і північно-західних земель з її південними князівствами (Рыбина, 1971). У наступні роки були опубліковані дослідження В. Александровича (Александрович, 1999), В. Волощука (Волощук, 2014, 2014), М. Клапчука (Клапчук, 1994), які поглибили і конкретизували знання про різні аспекти культурних, економічних та міжнародних зв'язків. У дослідженні Л. Войтовича на основі європейських хронік, а також праць угорських, польських, чеських та інших зарубіжних істориків розкрита роль Галича в політичному житті Європи XI–XIV ст. (Войтович, 2011, 2014).

Мета пропонованої публікації полягає в розкритті особливостей торговельних взаємозв'язків Галицько-Волинської держави з балканськими країнами в контексті міжнародних контактів, з'ясуванні їх впливу на художню культуру і побут Західної Руси.

Виклад основного матеріалу. Один із важливих векторів середньовічних контактів Галицько-Волинської Руси був спрямований у бік дунайських земель. Про давні коріння русько-подоунайських відносин свідчать слова князя Святослава, що їх він промовив 969 року до княгині Ольги і київських бояр: «Не лобо мені є в Києві жити. Хочу жити я в Переяславці на Дунаї, бо то є середина

землі моєї. Адже там усі добра сходяться: із греків – паволоки, золото, вино й овочі різні, а з Чехів і з Угрів – сrebro і коні, із Русі ж – хутро, і віск, і мед, і челядь» (Махновець, 1990: 39).

Історія торговельних стосунків основних економічних центрів Подунав'я з Київською Руссю зафіксована в джерелах XI–XII ст. Відображені, зокрема, контакти з великим на той час німецьким містом Регенсбург. Грамота штірійського герцога Оттокара 1191–1192 років підтверджує митні порядки в місті Енс на Дунаї. У документі згадуються «вози, які прямують на Русь (Ruzia), а також із Русі». Для них було встановлено проїзне мито вартістю 16 динаріїв при переїзді мостом через річку Енс (Назаренко, 1999: 379). Стосовно Середнього Подунав'я, то в митному статуті Естергома (дагується 1288 роком) мовиться про купців, які приїхали до Естергома й Пешта (Угорщина) з Русі (Новосельцев, 1967: 86). Під час розкопок у м. Естергомі знайдено два фрагменти давньоруських трубчастих замків XI–XII ст., ремісничих виробів, які дуже високо цінувалися в країнах Центральної та Західної Європи (Fetich, 1968: 157, 179).

Найбільше давньоруських ремісничих речей знайдено в Нижньому Подунав'ї в археологічних центрах на території Румунії, як, наприклад, Гарвен (антична Діногеція), Острів Пекуюл луй Соафе, Ісакчі (Новіодунум) та інших нижньодунайських містах (Комша, 1987: 100–110).

До найбільш поширених руських знахідок в Подунав'ї належать шиферні прясла, кількість яких наприкінці минулого століття сягнула понад 500 екземплярів у таких населених пунктах: Гарвен-Діногеції, Ісакчі, Нуферу, Пекуюал-луй Соаре, Мечіне, Черне воде, Тулчі, Сіністрі, Ветрені, Капідаві (Diaconu, 1961: 497).

У Нижньому Подунав'ї знайдено також глиняні яйця-писанки з поліхромною поливою, поверх якої наносився кольоровий розпис. Вони відомі на різних територіях Київської Русі, але локалізація цих знахідок на теренах Галицької землі є найбільш виразною. Писанки виявлено на розкопках Галича, Звенигорода, Теробовлі, Жидачева, Белза, Червена, Рівного, Ленківецького городища (давній Чернівці) (Петегиріч, 1992: 53) Не виключено, що саме з галицько-волинських осередків писанки шляхом торгового обміну потрапляли в Подунав'я як популярні дитячі іграшки.

Із Галича могли поширюватися також жіночі прикраси, передусім, скляні виті чи гладкі різнокольорові браслети та янтарні намиста, виявлені археологами у Гарвені, Ісакчі, Капідаві, Нуферу, Мечіні, Пекуюл луй Соаре й інших населених пунктах.

Чи не найдосконалішими зразками декоративно-прикладного мистецтва Київської Русі прийнято вважати твори, виконані в техніці емалі та чорніння. Одним із найбільших центрів виробництва таких ювелірних прикрас був Давній Галич. Тут у ремісничих майстернях виготовлялися такі типи прикрас: срібні браслети-обручі, срібні колти, персні й виті браслети з декорованими чорнінням наконечниками. Нині таких виробів давньоруських майстрів-ювелірів відомо понад 20, знайдено також ливарні форми для їхнього виготовлення XII–XIV ст. Дослідники вважають, що браслети поширені були в той час на всіх теренах Київської Русі. За особливостями техніки виконання цих артефактів Б. Рыбаков обґрунтовано визнав Галицько-Волинське князівство таким, де яскраво й самобутньо розквітло мистецтво виготовлення срібних браслетів-наручнів із контурним чорнінням. Їхні стулки, як правило, прикрашають зображення фантастичних звірів і птахів, рослинний орнамент, плетінка, солярні знаки. Значно рідше трапляються композиції, до яких входять зображення людей: музикантів, що грають на різних інструментах та жіночих і чоловічих постатей, що танцюють (Рыбаков, 1981: 427).

Галицькі браслети відмінні від інших як за технічними характеристиками, так і за композиційними мотивами. Найчастіше повторюються геометризоване дерево життя чи зображення птахів. Така символіка зумовлена тим, що браслети, як елемент весільного строю, насичувалися знаками-оберегами магічного змісту. Слушно вважають, що «народжувальну життєву силу нареченої символізував молодий паросток «дерева життя», а два птахи по боках від дерева – символ шлюбної пари» (Зарубій, 2003: 29). Срібні двостулкові браслети були, на думку Б. Рыбакова, складовою частиною святкового жіночого костюма княжо-боярського кола, призначеного для танців під час народних ритуальних забав, зокрема літніх русалій (Рыбаков, 1971: 116).

На поверхні галицьких браслетів часто фігурує зображення арки, яка традиційно є образом небосхилу, по якому рухається сонячний диск. З ідеєю плодючості та магічного захисту рослин від злих сил пов'язані зображення двох птахів обабіч «дерева життя». Зазначимо, що їхні образи, за спостереженням Олени Брайчевської, набули широкого розповсюдження в середньовічному мистецтві – від Ірану й Візантії до Скандинавії (Брайчевская, 1988: 191).

Шляхи потрапляння галицьких браслетів-наручнів у Нижнє Подунав'я можна визначити,

співставляючи зображення і відомості про них у писемних джерелах із болгарськими й східнослов'янськими весняно-літніми народними святкуваннями в XIX ст. Це дозволило реконструювати деякі русальні обряди й з'ясувати в місця виготовлення предметних пам'яток (Рыбаков, 1967: 99–102).

Два браслети галицького походження входили до скарбу срібних прикрас, знайденого в місті Ясси (Войнешті), у Північно-Східній Румунії 1926 року. На основі вивчення ювелірних виробів Д. Теодору вважає, що скарб заховали в час монголо-татарського нападу 1241 року. Із цим важко до кінця погодитися, бо деякі типи прикрас побутували аж до кінця XIV ст. Місто Яський Торг, де було відкрито скарб, уперше згадується в списку руських міст на території Молдови наприкінці XIV ст. (Teodoru, 1961: 507–510).

Серед предметів скарбу було вісім однотипних браслетів, які дослідники відносять до прикрас південнодунайського (візантійського) походження. Схожі вироби знайдено в Молдові (Оцелені-Хуші), у Трансильванії (Амнаш) і в Банаті. Трапляються вони також в Угорщині, у південному Криму, на південь від Дунаю – у Болгарії, Німеччині й у Слівені. Болгарські вироби датують XIII–XIV ст. (Poroscu, 1970: рис. 35).

Очевидно, галицькі ювеліри славилися виробництвом браслетів згаданого типу, оскільки аналогічна мистецька пам'ятка, також у складі скарбу, відкрита на схилі дитинця княжого Галича. Цінності, очевидно, заховали близько 1240 року (Коваль, 2015: 160).

Певна уніфікація та схематизація орнаментального оздоблення галицьких наручнів і витих браслетів зумовлені не стільки їхніми локальними особливостями, скільки їх більш пізнім датуванням. Адже діяльність ремісничих майстерень у містах Галицько-Волинської Русі була інтенсивною й після 1240 року. Як встановлено дослідниками літературних зв'язків Київської Русі з південнослов'янськими країнами, у XIII ст. спостерігається поживлення культурних контактів Галицько-Волинської Русі, яка на той час визволилася з-під візантійського впливу й швидко набула політичної міцності. Існують безпосередні свідчення таких політичних і культурних взаємин. Так, у наведеній В. Мошиним цитаті із життєпису сербського короля Драгутіна повідомляється, що той у «русско...землю множицею посыпам сълы свое съ многочьстными дары и божьвеннымъ црквам и монастиремъ...в той бо земле Русьцем име зело любовьнааго си приятеля князя Василия» (Мошин, 1963: 98).

Згаданий князь Василій – це не Василь Ярославич Костромський, як вважає В. Мошин, оскільки тоді політичні контакти з сербським королем були б безкорисними, а Василько Романович, володимиро-волинський князь, який після смерті свого брата короля Данила був старшим у сім'ї галицьких князів. Союз із ним для сербського короля передбачався вигідним у випадку можливого військового конфлікту з Угорщиною. Як вважає О. Попова, «дарам», які послав король у руські землі, могли бути сербські хрести й ікони (Попова, 1972: 305).

Яскравою ознакою запровадження у Київській Русі балканської традиції чернечого життя вважають розбудову в середині XI ст. на теренах Середнього Подністров'я печерних монастирів. Як відомо, їхнє будівництво на Русі започаткував преподобний Антоній Печерський. Подільська народна традиція також пов'язувала освоєння дністровських печер із діяльністю монаха Антонія. Він, повернувшись з Палестини й Афону до Києва, як вважав Юхим Сецінський, поселився у видовбаній печері біля нинішнього Могилева-Подільського, у с. Лядова.

Скельні печерні монастирі, нині здебільшого зруйновані, зафіксовані вздовж берегів Дністра в Студениці, Субочі, Бакоті, Лядовій, Нагор'ях, Галичі, Василеві та на його притоках – Смотричі (с. Залуччя), Умиці (с. Сокоlecь) і в інших місцях. Усього на Подністров'ї нараховується 42 такі об'єкти, що утворює найбільший за кількістю сакральний комплекс скельних монастирів у Європі (Рідуш, 1996: 3–10).

Мережа чернечих обителів, розташованих одна від одної на відстані 15–25 км, тобто одногоденного переходу, успішно християнізувала населення всього Подністров'я. Визначним релігійним центром у Пониззі, а згодом на Поділлі, був Бакотський скельний монастир над Дністром. Ця чернеча обитель уперше згадується в Литовсько-Руському літописі XIV ст., де описується прихід на Поділля 1362 року литовських князів Коріатовичів.

Однак, окрім духовної місії, більшістю чернечих осередків у передгір'ї Карпат послуговувалася князівська влада як твердинями для забезпечення захисту Галицького князівства. Про таке доволі незвичне призначення на його теренах монастирів твердять Микола Кугутяк (Кугутяк, 2011: 402) і Богдан Томенчук вважають думають, що чернечі обителі входили до зовнішньої оборонної системи княжого Галича. Найбільшу її потужність на правому крутому березі Мозолевого потоку забезпечували Штепанівське, Юрїївське, Воскресенське,

а ближче до Дністра – Пітрицьке городище зі своїми монастирями (Томенчук, 2008: 525–528).

Нарис панорами релігійної та культурної діяльності печерних чернечих осередків дозволяє констатувати, що основна їхня робота спрямовувалася на збереження традицій східного християнства. Це укріплювалося паломництвом до святих місць. Водночас аскетизм монашого побуту забезпечував ченцям популярність і повагу серед населення. Монахи-самітники, як зразок простоти й убогості, протиставлялися в народній культурі марнославству світського життя, а чернецтво загалом вважалося міцною суспільною ланкою, що взяла на себе тягар терпіння та спокути людських гріхів.

Храмові споруди печерних монастирів, створені аскетами, відіграли не тільки важливу роль у становленні релігійно-культурного життя краю, а й концентрували в собі особливості місцевого ландшафту. Завдяки цьому постали неповторними пам'ятками сакральної архітектури.

Висновки. Розвитку мистецтва Волині й, особливо, Галицьких земель сприяли тісні культурні взаємозв'язки з балканськими країнами. Запорукою цього був етнокультурний склад населення, умови християнізації. Певну роль у взаємозапозиченнях відіграв військовий чинник. У деякі періоди влада галицького князя поширювалася аж до Дунаю. Ранні торговельні стосунки з основними економічними центрами Подунав'я підтверджують писемні джерела, а в його археологічних

комплексах часто трапляються предмети ремісників із західних теренів Київської Русі (бронзові хрести-енколпіони, металеві хрести-тільники й хрестоподібні підвіски, шиферні прясла, глиняні яйця-писанки тощо). Вони поширювалися завдяки політичним, династичним, культурним, торговим і церковно-релігійними зв'язкам, міграцією східнослов'янського населення. Галицько-Волинська Русь ставала прихистком не лише для візантійських імператорів і членів їхніх сімей, а й для правителів Болгарії. Взаємообміну сприяло паломництво з Карпатського регіону на Афон, у Сербію та Хорватію. Саме так міг відбуватися обмін богослужбовими книгами, творами ікономалярства, іншими предметами релігійного культу. Культурне взаємозбагачення культур посилювалося завдяки спільному центру християнства, яким був Константинополь, де запровадилася балканська традиція чернечого життя, розвинулася мережа монастирських комплексів. Чернечі осідки сприяли розвою релігійно-філософської думки, архітектури, малярства, ремісництва, переписування книг. Завдяки їм трансливався та поширювався релігійно-культурний досвід раннього періоду християнства, зміцнювалися його засади. На ґрунті культурного взаємообміну в Галицько-Волинському князівстві розквітло яскраве й самобутнє мистецтво виготовлення окремих жіночих прикрас, що мали попит серед населення балканських країн, не згаснувши й після монголо-татарського нашествия.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрович В. *Мистецтво Галицько-Волинської держави*. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 132 с.
2. Аристов Н. Я. *Промышленность Древней Руси*. Санкт-Петербург, 1866.
3. Аулих В. В. Торговля. *Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья (раннесловянский и древнерусский периоды)*. Киев : Наукова думка, 1990. С. 93–96.
4. Брайчевская Е. А. О содержании изображений на браслете из клада у с. Городище Хмельницкой области. *Советская археология*. 1988. № 2. С. 185–193.
5. Васильевский В. Г. Древняя торговля Киева с Регенсбургом. *Журнал Министерства народного просвещения*. 1888. Ч. ССL VIII. С. 121–150.
6. Войтович Л. *Галицько-волинські етюди*. Біла Церква : Видавець Олександр Пшонківський, 2011. 480 с.
7. Войтович Л. В. *Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть*. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2014. 478 с.
8. Волощук М. *«Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIVст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції*. Івано-Франківськ, 2014. 496 с.
9. Волощук М. Rutheni in Polonia XI–XIII vv. : кратки очерки проблемы *Rubikids in dynanastic relations: politics, customs, culture, religion (10-th–16-th c.)*. Publication after 4-th International Conference, Mogilno, 14–16 th November, 2013. Krakow, 2014. P. 143–153.
10. Грицак П. Галицько-Волинська Держава. *НТШ. Бібліотека українознавства*. Ч. 5. Нью-Йорк, 1958 (Галич, 1995). 176 с.
11. Даркевич В.П. Произведения западного художественного ремесла в Восточной Европе. *Свод археологических источников*. Вып. Е1–57. Москва : Искусство, 1966. 148 с.
12. Ждан М. Б. До питання про залежність Галицько-Волинської Русі від Золотої Орди. *Український історичний журнал*. 1967. Ч. 1–2. С. 34–71.
13. Зарубій Е. Браслет-наручень. *110 раритетів Львівського історичного музею*. Львів : Афіша, 2003. С. 28–29.
14. Коваль І., Миронюк І., Білик О. *Сучасна археологія Галича і Галицької землі*. Івано-Франківськ, 2015. 322 с.

15. Комша М. Изделия древнерусских городов на территориях к юго-западу от Киевской Руси. *Труды V Международного конгресса славянской археологии*. Москва, 1987. Т. III. Вып. 1а. С. 100–110.
16. Копитко А. Речі близькосхідного походження на території Галицької і Волинської земель (X–XIII ст.). *Археологічні дослідження Львівського університету*. Львів, 2000. Вип. 4. С. 166–172.
17. Клапчук М. Транскарпатський шлях. *Старгора. Книга про Надвір'янщину*. Львів, 1994. С. 13–18.
18. Кугутяк М. Монастирі Галицької Гуцульщини в період середньовіччя і нового часу. *Старожитності Гуцульщини. Сакральна спадщина Гуцульщини*. Івано-Франківськ, 2011. Т. I. С. 349–355.
19. *Літопис руський за Іпатським списком* / переклад Леонід Махновець. Київ : Дніпро, 1990. 591 с.
20. Мошин В. А. О периодизации русско-южнославянских литературных связей X–XV вв. *Труды отдела древнерусской литературы (ТОРДЛ)*. Москва–Ленинград, 1963. Т. XIX.
21. Мугуревич Э. С. Восточная Латвия и соседние земли в X–XIII вв. Рига: Зикатне, 1965. 144 с.
22. Назаренко А. В. Западноевропейские источники. *Древняя Русь в свете зарубежных источников*. Москва : Логос, 1999. С. 259–407.
23. Новосельцев А. П., Пашуто В. Т. Внешняя торговля Древней Руси (до середины XIII века). *История СССР*. 1967. № 3.
24. Петегрич В. Правічна великодня писанка. *Літопис Червоної Калини*. Львів, 1992. Ч. 6-7. С. 52–53.
25. Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры раннего XIII века. *Древнерусское искусство. Художественная культура домонгольской Руси*. Москва : Наука, 1972. С. 285–315.
26. Потли В. М. *Древняя Русь и европейские государства в X–XIII вв.* Ленинград : Советский художник, 1968. 239 с.
27. Рідуш Б. Т. Культурні печери Буковинського Подністров'я. *Буковина: Історико-етнографічний вісник*. Чернівці, 1996. Вип. I. С. 3–10.
28. Рыбаков Б. А. Русалии и бог Симаргл-Переплут. *Советская археология*. 1967. № 2. С. 95–117.
29. Рыбаков Б. А. *Русское прикладное искусство X–XIII веков*. Ленинград : Аврора, 1971. 128 с.
30. Рыбаков Б. А. *Язычество древних славян*. Москва : Наука, 1981. 447 с.
31. Рыбаков Б. А. *Ремесло Древней Руси*. Москва : Изд-во АН СССР, 1948. 792 с.
32. Рыбаков Б. А. Торговля и торговые пути. *История культуры Древней Руси*. Москва–Ленинград: Изд-во АН СССР, 1951. Т. I. С. 10–45.
33. Рыбина Е. А. Из истории южного импорта в Новгород. *Советская археология*. 1971. № 1. С. 38–45.
34. Терський С. В. Волинь в системі міжнародних зв'язків Київської Русі (X–XIV ст.). *Наукові записки. Львівський історичний музей*. Львів, 1995. Вип. 1. С. 73–88.
35. Томенчук Б. *Археологія городищ Галицької землі. Галицько-Буковинське Прикарпаття. Матеріали досліджень 1976–2006 рр.* Івано-Франківськ, 2008. 696 с.
36. Diaconu P. Fortress of the 10th–15th Centuries in Păcuiul lui Soare in View of Archaeological Research. *Dacia*. Bucharest, 1961. Vol V.
37. Fetich N. Otvosmestek haquateka esztergombau u tatarjalas. Karabol. *Komarom Megyci Murenmok Kozlemeneyei*. 1968. № 1.
38. Teodoru D. Early Feudal Treasure of Jewelry Found in Voinești (Iași). *Dacia*. Bucharest, 1961. Vol V. P. 507–510.
39. Poposcu M. M. *Podoahc medievale in Tarile Romane*. Bucuresti, 1970.

REFERENCES

1. Aleksandrovych V. Mystetstvo Halytsko-Volynskoi derzhavy [Art of the Galicia-Volhynia State]. *Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Lviv, 1999. 132 p. [in Ukrainian].
2. Aristov N.Ya. Promyshlennost Drevney Rusi [Industry of Ancient Rus]. SPb. 1866 [in Russian].
3. Aulikh, V.V. Torgovlya [Trade]. *Archeology of Precarpathia, Volhynia and Transcarpathia (Early Slavic and Ancient Ruthenian Periods)*. Kyiv: Naukova Dumka, 1990. pp. 93-96. [in Russian].
4. Braychevskaya E.A. O soderzhanii izobrazheniy na braslete iz klada u s. Gorodishche Khmel'nitskoy oblasti [Concerning Image Content of a Bracelet from the Treasure at the Village of Horodyshe of Khmelnytskyi Oblast]. *Soviet Archeology*. 1988. No. 2. pp. 185-193 [in Russian].
5. Vasilyevskiy V.G. Drevnyaya torgovlya Kiyeva s Regensburgom [Ancient trade between Kyiv and Regensburg]. *Journal of the Ministry of Education*. 1888. P. CCLVIII. pp. 121-150 [in Russian].
6. Voitovych L. Halytsko-volynski etudy [Essays of Galicia-Volhynia]. Bila Tserkva: Publisher Oleksandr Pshonkivskiy, 2011. 480 p. [in Ukrainian].
7. Voitovych L.V. Halych u politychnomu zhytti Yevropy XI-XIV stolit [Halych in the Political Life of Europe of the 11th-14th Centuries]. Lviv: Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2014. 478 p. [in Ukrainian].
8. Voloshchuk M. «Rus» v Uhorskomu korolivstvi (XI – druha polovyna XIVst.): suspilno-politychna rol, mainovi stosunky, mihratsii [“Rus” in the Kingdom of Hungary (11th – Second Half of the 14th Century): Social and Political Role, Property Relations, Migration]. Ivano-Frankivsk, 2014. 496 p. [in Ukrainian].
9. Voloshchuk M. Rutheni in Polonia XI-XIII vv.: kratkiye ocherki problem [Rutheni in Polonia of the 11th–13th Centuries: Short Essays on the Issue]. *Rurikids in Dynastic Relations: Politics, Customs, Culture, Religion (10th–16th c.)*. Publication after 4-th International Conference, Mogilno, 14-16 November, 2013. Krakow, 2014. pp. 143-153 [in Russian].
10. Hrytsak, P. Halytsko-Volynska Derzhava [Galicia-Volhynia State]. *Shevchenko Scientific Society. Library of Ukrainian Studies*, Part 5. New York, 1958 (Halych, 1995). 176 p. [in Ukrainian].

11. Darkevich V. P. Proizvedeniya zapadnogo khudozhestvennogo remesla v Vostochnoy Evrope [Works of Western Artistic Handicraft in Eastern Europe (10th-14th Centuries)]. *Archeology of the USSR. Corpus of Archaeological Sources*. No. E 1-57. M.: Nauka. 1966. 148p. [in Russian].
12. Zhdan, M.B. Do pytannia pro zalezhnist Halytsko-Volynskoi Rusi vid Zolotoi Ordy [Revising Dependence of Galicia-Volhynia Rus on the Golden Horde]. *Ukrainian Historical Journal*. 1967. P. 1-2. pp. 34-71 [in Ukrainian].
13. Zarubii E. Braslet-naruchen [Wrist Bracelet]. *110 Rarities of the Lviv Historical Museum*. Lviv: Afisha, 2003. Pp. 28-29 [in Ukrainian].
14. Koval I., Myroniuk I., Bilyk O. Suchasna arkeolohiia Halycha i Halytskoi zemli [Modern Archeology of Halych and Halych Land]. Ivano-Frankivsk, 2015. 322 p. [in Ukrainian].
15. Komsha M. Izdeliya drevnerusskikh gorodov na territoriyakh k yugo-zapadu ot Kiyevskoy Rusi [Goods from Ancient Ruthenian Cities in the Territories South-West of Kyivan Rus]. Proceedings of the 5th International Congress of Slavic Archeologists. Moscow. 1987. V. III. No. 1a. Pp. 100-110 [in Russian].
16. Kopytko, A. Rechi blyzkoskhidnoho pokhodzhennia na terytorii Halytskoi i Volynskoi zemel (X-XIII st.) [Items of Middle Eastern Origin on Galician and Volhynian Lands (10th-13th centuries)]. *Archaeological Research at Lviv University*. Lviv, 2000. No. 4. Pp. 166-172 [in Ukrainian].
17. Klapchuk M. Transkarpatskyi shliakh [Transcarpathian Route]. *Strahora. A book about Nadvirna*. Lviv, 1994. Pp. 13-18. [in Ukrainian].
18. Kuhutiak M. Monastyri Halytskoi Hutsulshchyny v period serednovichchia i novoho chasu [Monasteries of the Galician Hutsul Region in the Middle Ages and Modern Times] *Antiquities of the Hutsul Region. Sacred Heritage of the Hutsul Region*. Ivano-Frankivsk, 2011. V. I. Pp. 349-355 [in Ukrainian].
19. Litopys Ruskyi za Ipatskym spyskom [Chronicles of Rus according to the Hypatian Codex]. Transl. by L. Makhnovets. Kyiv, 1990. 591 p. [in Ukrainian].
20. Moshin V.A. O periodizatsii russko-yuzhnoslavyanskikh literaturnykh svyazey X-XVvv. [Concerning Periodization of Ruthenian-South Slavic Literary Relations of the 10th-15th Centuries]. *Proceedings of the Department of Old Ruthenian Literature (TODRL)*. Moscow; Leningrad, 1963. V. XIX [in Russian].
21. Mugurevich E.S. Vostochnaya Latviya i sosedniye zemli v X-XIII vv. [Eastern Latvia and Neighboring Lands in the 10th-13th Centuries]. Riga. 1965. 144 p. [in Russian].
22. Nazarenko A. V. Zapadnoevropeyskiye istochniki [Western European Sources]. *Ancient Rus in the Light of Foreign Sources*. Moscow: Logos, 1999. pp. 259-407 [in Russian].
23. Novoseltsev A.P. Pashuto V.T. Vneshnyaya trgovlya Drevney Rusi (do serediny XIII veka) [Foreign Trade of Ancient Rus (until the Middle 13th Century)]. *History of the USSR*. 1967. No 3 [in Russian].
24. Petehyrych V. Pravična velykodnia pysanka [Eternal Easter egg]. *Chronicle of Chervona Kalyna*. Lviv, 1992. Part 6-7. Pp. 52-53 [in Ukrainian].
25. Popova O.S. Galitsko-volynskiye miniatyury rannego XIII veka [Galician-Volhynian Miniatures of the Early 13th Century]. *Ancient Ruthenian Art. Art Culture of pre-Mongol Rus*. Moscow: Nauka, 1972. Pp. 285-315 [in Russian].
26. Potli V.M. Drevnyaya Rus i evropeyskiye gosudarstva v X-XIII vv. [Ancient Rus and European States in the 10th-13th Centuries]. L.: Sovetskiy khudozhnik. 1968. 239 p. [in Russian].
27. Ridush B.T. Kultovi pechery Bukovynskoho Podnistrovia [Cult Caves of Bukovynian Dniester Region]. *Bukovyna: Historical and Ethnographic Bulletin*. Chernivtsi, 1996. No. I. Pp. 3-10 [in Ukrainian].
28. Rybakov B.A. Rusalii i bog Simargl-Pereplut [Rusalii and the God Simargl-Pereplut]. *Soviet Archeology*. 1967. No 2. pp. 95-117 [in Russian].
29. Rybakov B.A. Russkoye prikladnoye iskusstvo X-XIII vekov [Ruthenian Applied Art of the 10th-13th Centuries]. Lenigrad: Avrora. 1971. 128 p. [in Russian].
30. Rybakov B.A. Yazychestvo drevnikh slavyan [Paganism of Ancient Slavs]. Moscow: Nauka. 1981. 447 p. [in Russian].
31. Rybakov B.A. Remeslo Drevney Rusi [Handicraft of Ancient Rus]. M.: Publishing house of the Academy of Sciences of the USSR. 1948. 792 p. [in Russian].
32. Rybakov B.A. Torgovlya i togovyye puti [Trade and Trade Routes]. *History of Culture of Ancient Rus*. M.: L.: Publishing house of the Academy of Sciences of the USSR, 1951. V.I. Pp. 10-45 [in Russian].
33. Rybina E.A. Iz istorii yuzhnogo importa v Novgorod [Excerpts on the History of Southern Imports to Novgorod]. *Soviet Archeology*. 1971. No. 1. pp. 38-45 [in Russian].
34. Terskyi, S.V. Volyn v systemi mizhnarodnykh zviyazkiv Kyivskoi Rusi (X-XIV st.) [Volhynia in Terms of International Relations of Kyivan Rus (10th-14th Centuries)]. *Transactions of the Lviv Historical Museum*. Lviv, 1995. No. 1, pp. 73-88 [in Ukrainian].
35. Tomenchuk B. Arkheolohiia horodyshch Halytskoi zemli. Halytsko-Bukovynske Prykarpattia. Materialy doslidzhen 1976-2006 rr. [Archeology of Settlements of the Galician Land. Galicia-Bukovyna Prykarpattia. Research Materials of 1976-2006]. Ivano-Frankivsk, 2008. 696 p. [in Ukrainian]
36. Diaconu P. Krepost X-XV vekov v Pekuyual-luy Suare v svete arkeologicheskikh issledovaniy [Fortress of the 10th-15th Centuries in Păcuil lui Soare in View of Archaeological Research]. *Dacia*. 1961. Vol. V. [in Romanian].
37. Fettsch N. Ötvösmester hagyatéka Esztergomban a tatárjárás korából [Goldsmith legacy in Esztergom from the age of the Tatar invasion], Announcements of Komárom-Esztergom County Museum. 1968. No. 1 [in Hungarian].
38. Teodoru D. Rannefeodalnyy klad ukrasheniy naydennykh v Voyneshti (Yassy) [Early Feudal Treasure of Jewelry Found in Voinești (Iași)]. *Dacia*. V. Bucharest, 1961. Pp. 507-510 [in Russian].
39. Popescu M. M. Podoabe medievale în țările române [Medieval ornaments in the Romanian countries]. Bucharest, 1970 [in Romanian].